

بررسی ارتباط بین معاملات اشخاص وابسته و عملکرد مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر کامبیز فرقاندوست حقیقی

استادیار (بازنشسته) حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دکتر زهرا امیر حسینی

استادیار گروه آموزشی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس

وحید مهر آذر^۱

کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس

(تاریخ دریافت: ۲ اردیبهشت ۱۳۹۸؛ تاریخ پذیرش: ۲۰ شهریور ۱۳۹۸)

با توجه به اهمیت و جایگاه معاملات با اشخاص وابسته در مباحث مالی و حسابداری و اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم این متغیر بر بسیاری از متغیرهای مالی، در پژوهش حاضر تعداد ۱۰۷ شرکت در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۴ (در مجموع ۶۴۲ سال-شرکت) با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها پژوهشی توصیفی (غیرآزمایشی) است. متغیر مستقل در پژوهش حاضر معاملات اشخاص وابسته و متغیر وابسته عملکرد مالی می‌باشد. برای بررسی عملکرد مالی شرکت‌ها از دو شاخص بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام استفاده شده است. برای بررسی فرضیه‌های پژوهش نیز از مدل‌های رگرسیونی چندمتغیره بهره‌گیری و با استفاده از نرم‌افزار Eviews8 مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج بدست آمده از پژوهش نشان می‌دهد معاملات اشخاص وابسته دارای ارتباط منفی و معناداری با عملکرد مالی شرکت‌ها (با هر دو شاخص بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام) می‌باشد. بیشتر اینکه در بررسی‌های انجام شده مشخص شد که ارتباط با بازده حقوق صاحبان سهام قوی‌تر است.

واژه‌های کلیدی: معاملات اشخاص وابسته، متغیرهای مالی، عملکرد مالی شرکت، بازده دارایی‌ها، بازده حقوق صاحبان سهام.

مقدمه

برخی واحدهای تجاری بخشی از فعالیت ها و معاملات خود را از طریق واحد های تجاری فرعی، مشارکت های خاص و واحدهای تجاری وابسته انجام می دهند.

این نوع معاملات گوناگون هستند و اغلب شامل معاملات پیچیده ای بین بنگاه و مدیران موظف، مدیرعامل^۱، مالکان و واحدهای تجاری وابسته به آن واحد می باشند. از سوی دیگر، یکی از بخش های مهم تحقیقات راهبری شرکتی بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت می باشد.

معامله با اشخاص وابسته می تواند بر موقعیت مالی، وضعیت مالی، عملکرد مالی، انعطاف پذیری مالی و نتایج مالی واحد تجاری تأثیرگذار باشد.

معاملات با اشخاص وابسته در زمره اطلاعاتی است که استفاده کنندگان از صورت های مالی مایل به دانستن و شناخت دقیق ماهیت و محتوای آن می باشند. بنابراین برای درک و تحلیل بهتر و اتخاذ تصمیمات منطقی توسط استفاده کنندگان، افشای اطلاعات مربوط به این نوع معاملات، ماهیت و آثار آنها بر صورت های مالی ضروری است [۹].

معاملات با اشخاص وابسته برای شرکت ها بسیار مهم است چراکه دارای پیامدهای زیاد در بخش های مختلفی همانند گزارشگری مالی، حسابرسی، تمکین مالیاتی، مدیریت استراتژیک و راهبری شرکتی می باشد. در این میان، رشد شرکت های چندملیتی دارای ابعاد مالیاتی پیچیده ای هم برای شرکت ها و هم برای سازمان های مالیاتی است.

عملکرد کارا و اثربخش بازار سرمایه مستلزم اعتماد سرمایه گذاران و اعتباردهندگان به فرآیند گزارشگری مالی است. گزارشگری مالی متقلبان، تهدیدی جدی برای این اعتماد است. پس از کشف رسوایی های مالی انرون و اعلام ورشکستگی این شرکت در سال ۲۰۰۱ و در پی آن کشف نقاط ضعف موجود در روش های گزارشگری مالی این کشور، قانون ساربنز آکسلی با هدف حمایت از سرمایه گذاران به طور خاص و منافع عموم به طور عام تدوین و در سال ۲۰۰۲ توسط کنگره تصویب شد که به موجب این قانون، هیئت نظارت بر حسابداری شرکت های سهامی عام آمریکا (PCAOB)^۲ تشکیل گردید [۱۶].

تعداد زیادی از مدیران و سهامداران عمده مورد اتهام قرار گرفتند که نقش قابل توجهی در رسوایی ها و شکست های شرکت ها و گروه های بزرگی از شرکت ها دارند. آنها به خاطر انجام معاملات مشکوک با شرکت، مورد سرزنش قرار گرفته و هدفشان حیف و میلکردن منابع سهامداران اقلیت و از بین بردن علائق آنها است [۱۸].

اشاره می گردد که در بحث شرکت انرون، یکی از مدیران ارشد انرون که خودکشی وی مشکوک تلقی شد از عمق ماجرا با خبر و قصه رسوایی را برای برخی از اعضاء فاش کرده بود و شاید همین اطلاعات وی

¹ Chief Executive Officer

² The Public Company Accounting Oversight Board

منجر به خودکشی یا از بین رفتن او شد. بعد ها ثابت شد که مدیریت شرکت انرون بطور سیستماتیک کوشش کرده وضعیت شرکت را به غلط امیدوار کننده جلوه دهد، اما هیچگاه مضمون یادداشتی که کنار جسد وی یافت شد، فاش نگردید [۴].

امروزه افشای اطلاعات مالی شرکت ها از طریق اینترنت، به عنوان یکی از مباحث و موضوعات با اهمیت در کشورهای مختلف جهان مطرح گردیده است. این موضوع با فناوری های جدید اطلاعات و ارتباطات مرتبط گردیده و در بعضی موارد، رویه های معمول حسابداری را تحت تاثیر قرار می دهد به طوریکه بیانیتهای متعددی در زمینه افشای اینترنتی اطلاعات مالی در سراسر جهان منتشر گردیده است. [۱۳] باید اشاره داشت که فناوری و پیچیدگی تجارت مدرن امروز از خصوصیات شرکت ها است که حسابرسان مستقل را ملزم خواهد کرد تا روش ها و رویه های جدیدی برای حسابرسی در پیش گیرند [۱۱].

چارچوب نظری و پیشینه تحقیق

معاملات با اشخاص وابسته در قلمرو اطلاعاتی است که استفاده کنندگان از صورت های مالی مایل به دانستن آن و شناخت دقیق ماهیت و محتوای آن می باشند. بنابراین برای درک و تحلیل بهتر و اتخاذ تصمیمات منطقی توسط استفاده کنندگان، افشای اطلاعات مربوط به این نوع معاملات، ماهیت و آثار آنها بر صورت های مالی ضروری است [۹].

از نظر استاندارد های حسابداری وابستگان به واحد تجاری از جمله عبارتند از واحدهای سرمایه پذیری که حسابداری سرمایه گذاری در آنها در واحد سرمایه گذار، به روش ارزش ویژه انجام می شود، صندوق های رفاه کارکنان که به وسیله مدیریت یا نمایندگان آن اداره می شود، سرمایه گذاران عمده در واحد تجاری، مدیریت واحد تجاری، اعضای خانواده نزدیک سرمایه گذاران عمده و مدیریت واحد تجاری و یا سایر اشخاصی که با موسسه صاحبکار روابط و معاملات تجاری عمده دارند؛ بطوری که بتوانند طرف دیگر را در کنترل داشته و یا بتوانند تاثیر عمده ای بر سیاست های عملیاتی موسسه دیگر بگذارند، به نحوی که بازداشتن دیگری از حفظ منافع مستقل آن امکان پذیر باشد. همچنین اشخاص ثالث در صورتی که بتوانند تاثیر عمده ای بر سیاست های عملیاتی هر دو طرف داشته باشند یا دارای حق مالی عمده در یکی از طرفین معامله باشند یا دارای حق مالی در یکی از طرفین معاملاتی که در بالا ذکر شد باشند و تاثیر عمده بر سیاست های عملیاتی طرف دیگر داشته باشند و بتوانند از اعمال کامل حقوق یکی از طرفین بر منافع مستقل آن جلوگیری کنند، در گروه اشخاص وابسته قرار می گیرند [۸].

اعلامیه کمیسیون بورس اوراق بهادار (SEC) مقرر می دارد، در صورت بااهمیت بودن معاملات با اشخاص وابسته، در گزارش هیئت مدیره و مدیرعامل شرکت های گزارشگر به مجمع باید کلیه معاملات مرتبط با اشخاص وابسته اعم از حقیقی یا حقوقی افشاء شود. این افشاء باید به گونه ای باشد که برای درک وضعیت فعلی و آینده وضعیت مالی و نتایج عملیات شرکت اطلاعات لازم را در برداشته و شامل توضیحاتی درباره چگونگی و شرایط این گونه معاملات و اختلاف های احتمالی آنها در صورت انجام آن با اشخاص مستقل باشد.

یکی از مسئولیت های حسابرسان، شناسایی روابط و معاملات صاحبکار با اشخاص وابسته می باشد، چون معاملات با اشخاص وابسته برای شرکت ها بسیار مهم است و دارای پیامدهای زیاد در بخش های مختلفی همانند گزارشگری مالی، حسابرسی، تمکین مالیاتی، مدیریت استراتژیک و راهبری شرکتی میباشد. می توان به وابستگی دولتی شرکت ها هم توجه داشت. این وابستگی دولتی بر عرضه و تقاضا شرکتها تاثیر گذار می باشد. مدیران دولتی از طریق مناسبات سیاسی ریسک مربوط به شرکت را تحت تاثیر قرار می دهند، متعاقب آن ارزش شرکتها نیز تحت تاثیر قرار می گیرد [۵].

رشد شرکت های چندملیتی دارای ابعاد مالیاتی پیچیده ای هم برای شرکت ها و هم برای سازمان های مالیاتی است.

با توجه به اشاره ای که در مورد شرکتهای چند ملیتی شد می توان گفت قوانین هر کشوری نمی تواند به صورت جدا در نظر گرفته شود اما بایستی در بخش بین المللی هیئت مدیره تجزیه و تحلیل گردد. این مباحث مشکلات زیادی را برای سازمان های مالیاتی و شرکت ها در تعیین درآمدها و هزینه های شرکتی که بخشی از فعالیت های معاملاتی به گروه می باشد، به همراه دارد. [۱۷].

به این ترتیب، در اقتصاد جهانی که شرکت های چندملیتی نقش مهمی در آن بازی می کنند، دولت ها بایستی در پی راهکارهای مطمئنی باشند تا سودهای مالیاتی چنین شرکت هایی به قصد فرارهای مالیاتی بطور غیر واقعی نشان داده نشده و اصل سود حاصل شده به شرکت های ثبت شده صوری آنها در سایر کشور ها منتقل نشود. از سوی دیگر، شرکت ها نیز بایستی با دقت در تعیین قیمت انتقالی مبادرت ورزیده و سیاست های منسجم و قابل دفاعی قیمت گذاری را رعایت کنند [۱۷].

دیدگاه های مرتبط با معاملات با اشخاص وابسته

در خصوص معاملات با اشخاص وابسته دو دیدگاه وجود دارد که هر کدام جنبه های متفاوتی از اینگونه معاملات را بیان می کند [۱۲].

دیدگاه اول که با مسئله نمایندگی سازگار بوده معتقد است، این گونه معاملات در جهت کسب منافع شخصی برای مدیران است و موجب متضرر شدن شرکت و سهامداران می گردد و همچنین مدیران جهت پوشاندن اثرات سوء این معاملات اقدام به تحریف صورت های مالی می نمایند. معاملات توسط مدیران یا سایر سهامداران به طور فرصت طلبانه ای استفاده می شود که می تواند نتایج عملیات را گمراه کننده سازد یا اثر نامساعدی بر ثروت سهامداران اقلیت بگذارد [۱۲].

دیدگاه دوم، این گونه معاملات را بخشی از تقاضای واحد تجاری قلمداد می کند و آن را تضمین کننده کار مدیران در شرکت می داند. دیدگاه اثربخشی بر معاملات با اشخاص وابسته، مفهوم هزینه های معاملات را دنبال می کند. این دیدگاه معتقد است معاملات با اشخاص وابسته مضر نبوده و حتی ممکن است برای سهامداران، بازار و جامعه سودمند نیز باشد. معاملات با اشخاص وابسته می تواند در شرکت های گروه به عنوان یک راه بهینه سازی تخصیص منابع داخلی، کاهش هزینه معاملات و بهبود بازده دارایی ها استفاده شود [۱۲].

پیشینه تحقیق

با توجه به موضوع مقاله میتوان به تحقیقات داخلی و خارجی که در این مورد صورت پذیرفته است اشاره نمود .

تحقیقات داخلی

عباس زاده و همکاران [۷] در بررسی رقابت در بازار محصول ، معاملات با اشخاص وابسته و بهای خدمات حسابرسی به این نتیجه رسیدند که میان معاملات با اشخاص وابسته و بهای خدمات حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و رقابت در بازار محصول ، موجب کاهش این رابطه نمی شود .

حسینی و همکاران [۲] در بررسی رابطه ساختار مالکیت پیچیده در شرکت های تابعه با معاملات اشخاص وابسته به این نتیجه رسیدند که ساختار مالکیت پیچیده در شرکت های تابعه بر معاملات عملیاتی و غیر عملیاتی اشخاص وابسته اثر گذار است ، اگر چه اثر آن با گذشت زمان کاهش می یابد . به علاوه ، رابطه ساختار مالکیت پیچیده با معاملات غیر عملیاتی اشخاص وابسته از اندازه گروه اثر می پذیرد ، به این معنی که هرچه گروه بزرگتر باشد بیشتر از ساختار مالکیت پیچیده در راستای انجام معاملات غیر عملیاتی اشخاص وابسته بهره می گیرد .

اسماعیل زاده مقری و همکاران [۱] در بررسی تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی به این نتیجه رسیدند که معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی اثر معکوسی دارد و شرکت های دارای معاملات با اشخاص وابسته بیشتر ، سود سهام نقدی کمتری پرداخت کرده اند .

فرقاندوست حقیقی [۱۰] در مقاله ای تحت عنوان هشدار درباره شرکت ها به بررسی موضوع معاملات با اشخاص وابسته پرداخت. در این مقاله پس از ارائه مباحثی نظری پیشنهاد می شود، در گزارش هیئت مدیره و مدیر عامل، افشاگری لازم در مورد اشخاص دیگری نیز به عمل آید که از دیدگاه تعاریف فنی در زمره اشخاص وابسته قرار نمی گیرند، لیکن شرکت با آنها روابطی دارد که به شرکت و این گونه اشخاص امکان می دهد تا معاملاتی بین آنها صورت پذیرد که امکان انجام آن معاملات، با آن شرایط بین شرکت و سایر اشخاص به مراتب مستقل تر و در روال عادی معاملات تجاری، وجود نداشته باشد (اشخاص در حکم وابسته) . در این پژوهش پیشنهاد شده است که اعضای کمیته حسابرسی باید از حسابداری شناخت کافی داشته باشند. علاوه بر این، مدیریت شرکت های عام باید تهیه پیش نویس گزارش مدیر عامل و هیئت مدیره را در فاصله زمانی مناسب شروع کند، به نحوی که فرصت کافی برای مرور آن توسط کمیته حسابرسی وجود داشته باشد.

فرقاندوست حقیقی و یوحنا [۹] در مقاله ای به بررسی معاملات با اشخاص وابسته پرداختند. آنها اظهار داشتند معمولاً معاملات تجاری به معاملاتی گفته می شود که در روال عادی تجاری انجام گیرد. در صورتی که طرفین معامله به هم وابستگی داشته باشند، ممکن است استقلال موجود در انعقاد معاملات از بین برود. در نتیجه حسابرس بایستی وجود معاملات با اشخاص وابسته را بررسی نماید.

تحقیقات خارجی

احسن حبیب و همکاران^۱ [۱۴] به بررسی نحوه انتخاب حسابرس برای شرکتهای دارای ارتباط سیاسی در جهت تمایل به استفاده از معاملات با اشخاص وابسته در اندونزی پرداختند. آنها در تحقیق خود بیشتر به نقش مدیران در پنهان نمودن منابع کسب شده شرکت توجه داشتند و دریافته‌اند که شرکتهای دارای ارتباط سیاسی به دلیل بهره مندی از معاملات با اشخاص وابسته، تمایلی به استفاده از موسسات حسابرسی معتبرنداشته و در نتیجه وجود معاملات با اشخاص وابسته در شرکتهای انگیزه مدیران آنها را برای استفاده از حسابرسان با کیفیت پایین و نامعتبر و همچنین عدم افشای اطلاعات مربوط به معاملات با اشخاص وابسته در صورتهای مالی افزایش می دهد.

ویلیام بی و همکاران^۲ [۱۵] به بررسی گروههای تجاری ورشکسته پرداختند. آنان به این بحث اشاره داشتند که شرکتهای مادر انگیزه حمایت مالی از شرکتهای تابعه خود را دارند. زیرا ورشکستگی یک شرکت تابعه ممکن است هزینه های گزافی را بر شرکتهای اصلی تحمیل نماید. آنها اشاره داشتند دادگاه های ورشکستگی اغلب وظیفه رسیدگی به گروه هایی را دارند که تحت مسئولیت پوشش تعهدات شرکتهای تابعه خود هستند. آنها با بررسی چند نمونه از شرکتهای وابسته به گروههای بزرگ در سراسر کشور دریافته‌اند که گروههای بزرگ در تأمین مالی شرکتهای تابعه خود تأثیر بسزایی داشته و همچنین اختصاص مجدد منابع در ساختار شرکتی، با گروههایی سازگار است که از شرکتهای تابعه خود پشتیبانی می کنند و نظارت آنها را آسانتر کرده و از ورشکستگی شرکتهای تابعه خود تا حد زیادی جلوگیری می کنند. در نهایت آنها به این نتیجه رسیدند که تغییرات نظارتی اخیر در مورد تصویب و افشای معاملات با اشخاص وابسته می تواند، توانایی گروهها برای محافظت از شرکتهای تابعه خود از خطر ورشکستگی را بالاتر ببرد.

یوگش چان هان و همکاران^۳ [۲۰] به بررسی تأثیر شیوه های اداره شرکتهای تجاری هند و عملکرد شرکتهای که در آنها مالکیت مؤسسان متمرکز است پرداختند. آنها دریافته‌اند که راهبری شرکتی با عملکرد شرکتهای رابطه مثبت دارد. آنها همچنین دریافته‌اند که راهبری شرکتی بهتر، می تواند با کنترل شرکت توسط مالکان آن مقابله کند. بنابراین، این امر موجب بهبود عملکرد شرکتهای در آینده نیز خواهد شد.

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش به شرح ذیل می باشد:

بررسی وجود رابطه معنادار بین معامله اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.

¹ Ahsan Habib et al

² William H. Beaver et al

³ Yogesh Chauhan et al

بدین ترتیب تحقیق حاضر در راستای مبانی نظری به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می پردازد. از این رو، می تواند برای بسیاری از گروه ها و فعالان درگیر بورس اوراق بهادار تهران همانند شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، سرمایه گذاران بالقوه و بالفعل، اساتید دانشگاه و دانشجویان رشته های حسابداری و مدیریت جذاب و مفیدفایده باشد.

فرضیه :

بین معاملات اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

مدل های رگرسیونی پژوهش

هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد که جهت بررسی ارتباط بین متغیرهای این پژوهش از مدل های رگرسیونی زیر استفاده شده است. در این مدل ها، متغیر وابسته معاملات با اشخاص وابسته می باشد که به این ترتیب می توان گفت ضریب این متغیر (β_1) در صورتی که معنادار باشد می توان پذیرفت که فرضیه پژوهش مورد تایید قرار گرفته است. بقیه متغیرهای موجود در مدل به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شده اند.

مدل (۱)

$$FP_{it} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

اما با توجه به اینکه، برای متغیر وابسته دو شاخص بازده دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام در نظر گرفته شده است، مدل های زیر جهت بررسی تدوین می گردد. در این مدل ها یک بار رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و بازده دارایی ها و بار دیگر معاملات با اشخاص وابسته و بازده حقوق صاحبان سهام مورد بررسی قرار گرفته است. در صورتی که ضریب (β_1) معنادار باشد می توان گفت رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته با متغیرهای وابسته مورد تایید قرار می گیرد. این مدل ها به شرح ذیل می باشند:

مدل (۲)

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

مدل (۳)

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

تعریف متغیرها و نحوه سنجش آنها در مدل های بالا

متغیر مستقل: معاملات با اشخاص وابسته

RPT : نتیجه معاملات اشخاص وابسته. اندازه گیری آن از طریق درآمد منهای هزینه های معامله با اشخاص وابسته به دست می آید که از طریق محاسبه تفاوت کلیه ستانده و داده ها بعنوان قرینه ای بر هزینه و درآمد در نظر گرفته می شود. در پژوهش حاضر برای سنجش معاملات با اشخاص وابسته افشا

شده از یادداشت های توضیحی صورت های مالی سالانه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده می شود.

متغیر وابسته : عملکرد مالی

FP: عملکرد مالی. برای اندازه گیری این متغیر از دو شاخص بازده دارایی ها (ROA) و بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) استفاده می شود که به صورت زیر تعریف می شوند:

$$ROA = \frac{\text{سود قبل از بهره و مالیات}}{\text{دارایی کل}}$$

بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)

$$ROE = \frac{\text{سود قبل از بهره و مالیات}}{\text{حقوق صاحبان سهام}}$$

متغیرهای کنترلی:

حجم معاملات (TV): برابر است با لگاریتم طبیعی فروش کل شرکت در پایان سال مالی.
 اهرم مالی (FL): برابر است با نسبت بدهی کل به دارایی کل شرکت در پایان سال مالی.
 اندازه شرکت (FS): برابر است با لگاریتم طبیعی دارایی کل شرکت در پایان سال مالی.
 سهامداران نهادی (IO): برابر است با درصد سهامی که تحت تملک سهامداران نهادی.
 (سهامدارانی که بیش از ۵ درصد سهام شرکت را در اختیار دارند) است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر قصد دارد تا به "بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" بپردازد و از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی می باشد. پژوهش حاضر از نظر گردآوری داده ها و اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل یک تحقیق پس رویدادی است. شیوه گردآوری داده های تحقیق به صورت کتابخانه ای است. این پژوهش از نظر نحوه اجراء از نوع توصیفی- علمی می باشد.

قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی

تحقیق حاضر از نظر موضوعی در چارچوب مباحث حسابداری قرار دارد که در آن به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته می شود.

قلمرو زمانی

قلمرو زمانی تحقیق شامل کلیه شرکت هایی می باشد که در بازه زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ در بورس حضور داشته اند.

قلمرو مکانی

این پژوهش شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را انتخاب و تعدادی از آنها به صورت نمونه ای مورد بررسی قرار خواهد داد.

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری در پژوهش حاضر ، شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره مورد بررسی در پژوهش حاضر یعنی از سال ۱۳۸۹ تا سال ۱۳۹۴ می باشد. برای تعیین اعضای نمونه از روش حذف سیستماتیک به دلایل و به ترتیب زیر استفاده گردیده است:

- معیارها و ضوابط خاصی برای پذیرفتن و اعمال نظارت جهت ادامه فعالیت شرکت ها در بورس و نحوه گزارشگری آنها وضع شده است ، بنابراین به نظر می رسد اطلاعات مندرج در صورت های مالی این شرکت ها از کیفیت بالاتری برخوردار بوده و اطلاعات آنها قابل اتکاء تر است.
- شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به دلیل بررسی و استفاده سهامداران و سرمایه گذاران از صورتهای مالی آنها ، اطلاعات مفیدتری ارائه می نمایند .
- در صورت نیاز به سایر اطلاعات، دسترسی به آن اطلاعات میسر است.

خلاصه ای از موارد فوق الذکر که بانتخاب نمونه نهایی منتهی شده ، در جدول شماره (۱) از نظر میگذرد:

جدول شماره (۱) : تعیین حجم نمونه با توجه به روش غربالگری

ردیف	شرح	تعداد
۱	شرکتهایی که تا پایان سال ۹۴ در بورس حضور داشته اند	۴۷۵
۲	شرکتهایی که قبل از سال ۸۹ از بورس حذف یا وارد بازار جانبی شده اند	۱۱۷
۳	شرکتهایی که تا پایان سال مالی ۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران عضو بوده اند	۳۵۸
۴	شرکتهایی که عضو شرکتهای بخش مالی و خدماتی و بیمه و بانکها و هلدینگ و ... بوده اند (این شرکت ها دارای ماهیت و گزارشگری مالی متفاوتی نسبت به صنایع دیگر می باشند)	۷۳
۵	شرکتهایی که پایان سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند نبوده است	۹۸
۶	شرکتهای غیرمالی که در بازه ۸۹-۹۴ از فهرست شرکتهای پذیرفته شده در بورس حذف شده اند	۴۱
۷	شرکتهایی که طی بازه ۸۹-۹۴ تغییر سال مالی داده اند	۱۲
۸	شرکتهایی که اطلاعات موردنیاز تحقیق آنها در بازه زمانی در دسترس نبوده یا ناقص بوده است	۲۷
۹	شرکتهایی که اطلاعات آنها طی دوره ۸۹-۹۴ کامل بوده است و به عنوان اعضای جامعه آماری تلقی می شود	۱۰۷

بدین ترتیب بر اساس روش غربالگری اعمال شده تعداد ۱۰۷ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شدند. خلاصه آزمون های مورد استفاده در پژوهش حاضر در جدول شماره (۲) آمده است:

جدول شماره (۲): آزمون های مورد استفاده در پژوهش

نحوه معیار تصمیم گیری	علت کاربرد	نام آزمون	
اگر میزان معنی داری بالای ۰/۰۵ باشد داده ها نرمال است در غیر این صورت باید نرمال سازی شوند.	سنجش نرمال بودن باقیمانده معمولی جهت هماهنگ بودن توزیع داده ها	Jarque – bera	چارک برا
اگر میزان معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد داده ها از مانایی برخوردارند.	سنجش مانایی متغیرهای پژوهش	Augmented Dicky Fuller	دیکی فولر تعمیم یافته
اگر میزان معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد داده ها پانلی بوده و در غیر این صورت داده ها تلفیقی می باشند.	برآورد مدل داده های پانلی یا تلفیقی	Chow Test	آزمون چاو
در صورتی که داده ها پانلی باشند، آنگاه اگر میزان معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد روش اثرات ثابت بوده و در غیر این صورت روش اثرات تصادفی می باشند.	برآورد روش اثرات ثابت یا تصادفی	Husman Test	آزمون هاسمن
چنانچه سطح معناداری محاسبه شده بیشتر از ۰/۰۵ باشد، در این صورت مقادیر محاسبه شده از لحاظ آماری، در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار نیستند.	جهت تایید یا رد تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته	T-Student	آزمون تی استیودنت
چنانچه سطح معناداری محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ باشد، در این صورت مدل رگرسیونی از نظر آماری معنی دار می باشد.	جهت برازش مدل رگرسیونی	F-Statistics	آماره F فیشر
چنانچه مقدار به دست آمده برای این آزمون بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد، فرض استقلال خطاها پذیرفته می شود.	جهت بررسی استقلال اجزای خطای مدل	Durbin – Watson	آزمون دوربین واتسون
هر چه میزان به دست آمده برای این آزمون بالاتر باشد، متغیرهای مستقل و کنترلی قدرت تعیین کنندگی بالاتری دارند.	جهت بررسی تعیین کنندگی متغیرهای مستقل و کنترلی	Adjusted R ²	ضریب تعیین تعدیل شده

نحوه معیار تصمیم گیری	علت کاربرد	نام آزمون	
چنانچه میزان به دست آمده کمتر از ۱۰ باشد، در این صورت بین متغیرهای مستقل همخطی وجود ندارد.	جهت بررسی فقدان همخطی بین متغیرهای مستقل	VIF (Variance inflation- Factor)	آزمون شاخص تورم واریانس
چنانچه سطح معناداری محاسبه شده بیشتر از ۰/۰۵ باشد، در این صورت اجزای خطا از همسانی واریانس برخوردارند.	بررسی همسانی واریانس اجزای خطا	Arch Test	آزمون آرچ

آمار توصیفی پژوهش

تعداد شرکتهای مورد بررسی ۱۰۷ شرکت بوده و پس از جمع آوری داده‌ها و با استفاده از ۶۴۲ مشاهده سال- شرکت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحلیل توصیفی داده‌ها بیانگر این است که، عملکرد مالی شرکت‌ها در مجموع مثبت بوده است. میانگین‌های بدست آمده برای بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام شرکت‌ها نشان می‌دهد به طور متوسط شرکت‌های نمونه ۱۳ درصد دارایی کل و ۲۹ درصد حقوق صاحبان سهام، سود قبل از بهره و مالیات را تجربه کرده اند که حداقل هر دوی این شاخص‌ها دارای مقادیر منفی می‌باشد. منفی شدن این پارامتر به معنای زیان ده بودن شرکت در دوره مورد بررسی است.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول شماره (۳): نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	علامت اختصاری	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	تعداد مشاهده
بازده دارایی‌ها	ROA	۰,۱۳۸۳۲۵	۰,۱۲۴۸۴۶	۰,۶۷۴۷۹۱	-۰,۵۶۰۴۷۰	۰,۱۵۱۴۱۷	۶۴۲
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰,۲۹۸۴۶۲	۰,۳۵۷۸۵۸	۲,۸۸۱۱۶۶	-۲,۸۸۰۴۳۶	۰,۴۹۴۹۴۱	۶۴۲
معاملات اشخاص وابسته	RPT	۰,۲۸۹۷۲۶	۰,۰۹۶۸۱۵	۷,۳۰۸۵۰۰	-۴,۸۹۱۸۳۶	۰,۹۰۱۴۴۶	۶۴۲
حجم معاملات	TV	۱۳,۸۵۸۸۹	۱۳,۷۴۰۷۷	۱۹,۷۲۲۵۷	۷,۶۱۱۳۴۸	۱,۵۷۱۷۸۳	۶۴۲
اهرم مالی	FL	۰,۶۲۱۵۳۴	۰,۶۵۳۹۹۵	۰,۹۹۶۷۱۹	۰,۰۱۲۷۲۳	۰,۱۸۴۴۲۴	۶۴۲
اندازه شرکت	FS	۱۴,۱۴۶۰۵	۱۳,۸۷۸۸۳	۱۸,۷۳۹۳۱	۱۰,۰۳۱۲۲	۱,۴۵۶۴۷۲	۶۴۲
سهامداران نهادی	IO	۵۴,۲۲۸۲۰	۵۷,۸۹۰۰۰	۹۹,۱۰۰۰۰	۵,۵۴۰۰۰۰	۲۹,۳۲۲۳۸	۶۴۲

نتایج بدست آمده نشان میدهد که بطور متوسط بیش از ۲۸ درصد معاملات شرکتها را، معاملات مربوط به اشخاص وابسته (متغیر مستقل) تشکیل میداده است. حداقل بدست آمده برای این متغیر منفی می باشد که این موضوع موید این امر است که جمع کل هزینه های معاملات اشخاص وابسته بیش از جمع کل فروش به اشخاص وابسته می باشد. حجم معاملات به طور میانگین (۱۳,۸۵۸۸۹) بدست آمده که در بالاترین مقدار به (۱۹,۷۲۲۵۷) و در پایین ترین مقدار به (۷,۶۱۱۳۴۸) رسیده است. هرچه این میزان بالاتر باشد نشان از درآمد کل بالاتر شرکت در دوره مورد بررسی دارد. پارامترهای بدست آمده برای اهرم مالی نشان می دهد بطور متوسط بدهی های شرکتها ۶۲ درصد داراییهای آنها می باشد و در این بین، بالاترین مقدار نشان می دهد بیش از ۹۹ درصد دارایی های شرکت را بدهی های آن تشکیل می دهد. بالاتر بودن اهرم مالی شرکت نشان از بالاتر بودن ریسک شرکت می باشد. اندازه شرکت نشان می دهد به طور میانگین شرکتها (۱۴,۱۴۶۰۵) بزرگی داشته اند که این عدد هر چه بزرگتر باشد، نشان از بالاتر بودن نسبت دارایی کل شرکت می باشد. در نهایت، مقادیر بدست آمده برای سهامداران نهادی نشان می دهد به طور میانگین ۵۴ درصد سهام شرکتها تحت تملک سهامداران نهادی می باشد که این در بالاترین مقدار به بیش از ۹۹ درصد در پایین ترین مقدار به بیش از ۵ درصد رسیده است.

آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

قبل از تجزیه و تحلیل داده های پژوهش، لازم است مانایی (پایایی) تک تک متغیرها بررسی شود. پایایی متغیرها، یعنی میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سالهای مختلف نسبتاً ثابت بوده است. بدین ترتیب، استفاده از این متغیرها در مدل، باعث به وجود آمدن رگرسیون کاذب نمی شود. بدین منظور از آزمون لوین، لین و چو^۱، برای مطالعه سریهای زمانی در پژوهش حاضر استفاده شده است.

همان طور که جدول شماره (۴) نشان می دهد، مقدار P-Value^۲ برای تمامی متغیرها کمتر از ۰.۵٪ می باشد، بنابراین، تمامی متغیرهای پژوهش در دوره مورد بررسی در سطح مانا هستند.

جدول شماره (۴): نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرها	علامت اختصاری	آماره t	سطح معناداری
بازده دارایی ها	ROA	-۱۲,۶۷۸۳۳	۰,۰۰۰۰
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	-۱۶,۸۰۵۹۳	۰,۰۰۰۰
معاملات با اشخاص وابسته	RPT	-۲۵,۳۳۸۶۶	۰,۰۰۰۰
حجم معاملات	TV	-۶,۳۲۰۳۰۷	۰,۰۰۰۰
اهرم مالی	FL	-۱۰,۷۴۷۰۶	۰,۰۰۰۰

^۱ Levin, Lin & Chui (LLC)

^۲ Probability Value

متغیرها	علامت اختصاری	آماره t	سطح معناداری
اندازه شرکت	FS	-۴,۸۷۲۳۵۶	۰,۰۰۰۰
سهامداران نهادی	IO	-۷,۵۲۵۳۰۷	۰,۰۰۰۰

نتایج آزمون آزمون چاو (F لیمر) و آزمون هاسمن

فرضیه اصلی پژوهش به شرح ذیل قابل بررسی می باشد:

H_0 : بین معامله با اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین معامله با اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

در آزمون فرضیه های پژوهش ابتدا بایستی با استفاده از آزمون چاو (F لیمر) و آزمون هاسمن نوع تخمین مدل را تعیین نمود. فرضیه آزمون چاو (F لیمر) به شرح زیر می باشد:

$H_0 =$ داده ها از نوع ترکیبی می باشند (pool).

$H_1 =$ داده ها از نوع ترکیبی نمی باشند (panel).

همانطور که در جداول شماره (۴) مشاهده می شود با توجه به اینکه سطح معناداری بدست آمده از آزمون چاو برابر (۰/۰۰۰) می باشد، در نتیجه فرض H_0 (روش ترکیبی) در سطح اطمینان بیشتر از ۹۹٪ رد شده و روش داده های پانلی پذیرفته می شود. از آن جایی که مشخص گردید می توان از روش پانل استفاده نمود حال بایستی آزمون نمود که از کدام پانل می توان استفاده کرد. برای آزمون استفاده از روش پانل با اثرات ثابت و اثرات تصادفی از آزمون هاسمن استفاده شده است.

$H_0 =$ داده ها با اثرات تصادفی انتخاب می شوند.

$H_1 =$ داده ها با اثرات ثابت انتخاب می شوند.

همان طور که در جداول شماره (۵) و (۶) مشاهده می گردد، از آن جایی که سطح معناداری به دست آمده از آزمون هاسمن برای هر یک از مدل ها بیش از سطح خطای آماری ۵٪ می باشد، بنابراین فرض H_0 (روش اثرات تصادفی) تایید شده است و در نتیجه روش اثرات تصادفی پذیرفته می شود.

جدول شماره (۵) : نتایج آزمون چاو (F لیمر) و هاسمن برای تخمین نوع داده ها - مدل اول

شرح	مقدار آماره	سطح معناداری
آزمون چاو	۶,۴۱۱۴۴۱	۰,۰۰۰۰
آزمون هاسمن	۱۰,۲۲۵۳۸۴	۰,۰۶۹۱

جدول شماره (۶): نتایج آزمون چاو (F لیمر) و هاسمن برای تخمین نوع داده‌ها - مدل دوم

شرح	مقدار آماره	سطح معناداری
آزمون چاو	۴,۳۲۰,۳۲۸	۰,۰۰۰۰
آزمون هاسمن	۲,۸۷۴,۰۲۳	۰,۷۱۹۴

نتایج آزمون فرضیه پژوهش

در این بخش نتایج آزمون مدل های رگرسیونی پژوهش ارایه می گردد. با توجه به اینکه شاخص های در نظر گرفته شده برای عملکرد مالی شرکت دو شاخص بازده دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام می باشد، بنابراین، دو مدل رگرسیونی مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش قبلی اشاره شد که این مدل ها براساس آزمون اثرات مقطعی به صورت داده های پانلی (با استفاده از روش اثرات تصادفی) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. ضمناً در این بخش آزمون های مربوط به برازش مدل ها آمده است.

متغیر وابسته: بازده دارایی ها

در جداول شماره (۵) و (۶) نتایج آزمون فرضیه پژوهش برای متغیر وابسته بازده دارایی های شرکت ارائه شده است. در این مدل، متغیر مستقل معاملات با اشخاص وابسته می باشد و متغیرهای حجم معاملات، اهرم مالی، اندازه شرکت و سهامداران نهادی به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شده اند.

آزمون های نکویی برازش

این نتایج نشان می دهد که، مقدار آماره F مدل از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۹٪، بهینه می باشد. ضریب تعیین تعدیل شده بیانگر این است که، ۳۳٪ تغییرات متغیر وابسته بازده دارایی های شرکت توسط متغیرهای توضیحی مدل پژوهش بیان می شود. مقدار آماره دوربین واتسون (Durbin - Watson) نشان گر این است که، صحت الگوی رگرسیون را در مورد خطی بودن روابط بین متغیرها و استقلال مشاهدات تایید می شود، چرا که مقدار به دست آمده برای این آزمون بین ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد و بنابراین، مورد تایید است. در نهایت، به منظور بررسی همسانی واریانس اجزای خطای مدل رگرسیونی از آزمون بروش پاگان (Breusch-Pagan) استفاده شده است که سطح معناداری این آزمون بالاتر از خطای ۰/۰۵ می باشد و این امر موید همسانی واریانس اجزای خطای مدل رگرسیونی پژوهش است. در ادامه به بررسی نتایج به دست آمده برای ضرایب متغیرها در قالب جدول شماره (۷) پرداخته شده است.

جدول شماره (۷): نتایج آزمون فرضیه پژوهش (بازده دارایی ها)

$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$						
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	آماره t	سطح معناداری	عامل تورم واریانس	نتیجه
ضریب ثابت	C	۰,۳۴۳۴۵۰	۲۰,۱۸۶۱۴	۰,۰۰۰۰	-	تایید

$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$						
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	آماره t	سطح معناداری	عامل تورم واریانس	نتیجه
معاملات با اشخاص وابسته	RPT	-۰,۰۰۱۱۹۸	-۲,۷۳۳۷۷۴	۰,۰۰۶۳	۱,۰۰۵۱۴۵	تایید
حجم معاملات	TV	۰,۰۷۴۸۵۴	۲۸,۵۲۷۴۶	۰,۰۰۰۰	۵,۸۷۷۷۸۰	تایید
اهرم مالی	FL	-۰,۵۴۱۳۵۸	-۵۵,۴۶۳۳۱	۰,۰۰۰۰	۱,۱۱۹۷۳۸	تایید
اندازه شرکت	FS	-۰,۰۶۵۱۶۰	-۲۳,۵۷۳۵۷	۰,۰۰۰۰	۵,۶۰۰۶۸۰	تایید
سهامداران نهادی	IO	۰,۰۰۰۲۹۰	۴,۹۲۴۶۸۳	۰,۰۰۰۰	۱,۰۲۸۱۷۹	تایید
ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۳۳۴۳۰۲		دوربین واتسون	۱,۵۷۸۱۷۷	
آماره F		۶۵,۳۷۹۸۰		سطح معناداری	۰,۰۰۰۰۰۰	
آماره بروش پاگان		۱۴,۲۱۶۶۰		سطح معناداری	۰,۰۴۳۳۷	

در فرضیه پژوهش به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته با عملکرد مالی پرداخته شد که در اینجا برای عملکرد مالی شاخص بازده دارایی ها در نظر گرفته شده است. همان گونه که در جدول شماره (۷) مشاهده می شود، با توجه به ضریب متغیر مستقل معاملات با اشخاص وابسته (RPT) و سطح اهمیت مربوط، ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته با بازده دارایی های شرکت تایید می شود. بیشتر اینکه، ضریب به دست آمده برای این متغیر منفی می باشد که نشان از ارتباط معکوس بین معاملات با اشخاص وابسته با بازده دارایی های شرکت ها دارد. به این ترتیب، می توان گفت با افزایش معاملات با اشخاص وابسته، بازده دارایی های شرکت ها کاهش پیدا می کند. به این ترتیب، فرضیه پژوهش براساس شاخص بازده دارایی های شرکت ها مورد تایید قرار می گیرد (تایید فرضیه اول براساس شاخص بازده دارایی ها). در ادامه به ارائه شکل نهایی مدل به دست آمده پرداخته شده است:

مدل (۱)

$$ROA_{it} = 0.343450 - 0.001198 RPT_{i,t} + 0.074854 TV_{i,t} - 0.541358 FL_{i,t} - 0.065160 FS_{i,t} + 0.000290 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

متغیر وابسته: بازده حقوق صاحبان سهام

در جدول شماره (۷) نتایج آزمون فرضیه پژوهش برای متغیر وابسته بازده حقوق صاحبان سهام شرکت ارائه شده است. در این رابطه نیز همانند رابطه قبلی پژوهش، متغیر مستقل معاملات با اشخاص وابسته می باشد و متغیرهای حجم معاملات، اهرم مالی، اندازه شرکت و سهامداران نهادی به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شده اند. درحقیقت، تنها تفاوت رابطه حاضر با رابطه قبلی پژوهش، تغییر متغیر وابسته می باشد.

آزمون های نکویی برازش

این نتایج نشان می‌دهد که، مقدار آماره F مدل از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۹٪، بهینه می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده بیانگر این است که، ۱۴٪ تغییرات متغیر وابسته بازده حقوق صاحبان سهام شرکت توسط متغیرهای توضیحی مدل پژوهش بیان می‌شود. ضریب تعیین مدل نشان دهنده اثر گذاری مجموع متغیرهای مستقل و کنترلی بر متغیر وابسته می‌باشد. با توجه به اینکه ضریب تعیین بدست آمده در مدل اول (بازده دارایی ها) دارای مقدار بالاتری نسبت به مدل دوم است، بنابراین می‌توان پذیرفت مجموع متغیرهای مستقل و کنترلی مدل های رگرسیونی دارای تعیین کنندگی بالاتری در مدل اول می‌باشند. مقدار آماره دوربین واتسون نشان گر این است که، صحت الگوی رگرسیون، در مورد خطی بودن روابط بین متغیرها و استقلال مشاهدات تایید می‌شود، چراکه مقدار به دست آمده برای این آزمون بین ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد و بنابراین، مورد تایید است. در نهایت، به منظور بررسی همسانی واریانس اجزای خطای مدل رگرسیونی از آزمون بروش پاگان استفاده شده است که سطح معناداری این آزمون بالاتر از خطای ۰/۰۵ می‌باشد و این امر موید همسانی واریانس اجزای خطای مدل رگرسیونی پژوهش است. در ادامه به بررسی نتایج به دست آمده برای ضرایب متغیرها در قالب جدول شماره (۸) پرداخته شده است.

جدول شماره (۸): نتایج آزمون فرضیه پژوهش (بازده حقوق صاحبان سهام)

$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 TRP_{i,t} + \beta_2 TV_{i,t} + \beta_3 FL_{i,t} + \beta_4 FS_{i,t} + \beta_5 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$						
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	آماره t	سطح معناداری	عامل تورم واریانس	نتیجه
ضریب ثابت	C	۰,۹۲۲۶۵۴	۳,۳۰۵۸۶۳	۰,۰۰۱۰	-	تایید
معاملات با اشخاص وابسته	RPT	-۰,۲۰۰۰۶۵	-۲,۹۴۲۱۷۶	۰,۰۰۳۳	۱,۰۰۵۱۴۵	تایید
حجم معاملات	TV	۰,۲۶۴۸۴۸	۷,۷۳۱۱۷۱	۰,۰۰۰۰	۵,۸۷۷۷۸۰	تایید
اهرم مالی	FL	-۰,۹۳۷۷۱۹	-۷,۴۲۶۴۵۸	۰,۰۰۰۰	۱,۱۱۹۷۳۸	تایید
اندازه شرکت	FS	-۰,۲۶۶۶۴۷	-۷,۰۲۱۹۳۹	۰,۰۰۰۰	۵,۶۰۰۶۸۰	تایید
سهامداران نهادی	IO	۰,۰۹۵۳۹۳	۱۱,۵۱۳۲۴	۰,۰۰۰۰	۱,۰۲۸۱۷۹	تایید
ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۱۴۰۲۶۹		دوربین واتسون	۱,۷۹۶۷۲۱	
آماره F		۲۱,۹۱۶۳۸		سطح معناداری	۰,۰۰۰۰۰۰	
آماره بروش پاگان		۱۹,۲۷۷۲۲		سطح معناداری	۰,۱۵۴۶	

در فرضیه پژوهش به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته با عملکرد مالی مطرح شد که در اینجا برای عملکرد مالی شاخص بازده حقوق صاحبان سهام شرکت در نظر گرفته شده است. همان گونه که در جدول شماره (۸) مشاهده می شود، با توجه به ضریب متغیر مستقل معاملات با اشخاص وابسته (RPT) و سطح اهمیت مربوط، ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته با بازده حقوق صاحبان سهام شرکت تایید می شود. بیشتر اینکه، ضریب بدست آمده برای این متغیر منفی می باشد که نشان از ارتباط معکوس بین معاملات با اشخاص وابسته با بازده حقوق صاحبان سهام شرکت ها دارد. به این ترتیب، می توان گفت با افزایش معاملات با اشخاص وابسته، بازده حقوق صاحبان سهام شرکت ها کاهش پیدا می کند.

به این ترتیب، فرضیه پژوهش بر اساس شاخص بازده حقوق صاحبان سهام شرکت ها نیز مورد تایید قرار می گیرد (تایید فرضیه اول براساس شاخص بازده حقوق صاحبان سهام). در ادامه به ارائه شکل نهایی مدل به دست آمده پرداخته شده است:

مدل (۲)

$$ROE_{it} = 0.922654 - 0.200065 TRP_{i,t} + 0.264848 TV_{i,t} - 0.937719 FL_{i,t} - 0.266647 FS_{i,t} + 0.095393 IO_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

جمع بندی

شواهد به دست آمده نشان می دهد ارتباط منفی و معناداری بین معاملات با اشخاص وابسته با بازده دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام شرکت های نمونه وجود دارد. در همین ارتباط دارایی و داوودخانی [۳] و صادق زارعی و همکاران [۶] نیز به نتایج مشابهی دست یافتند اما پوتزولی و ونوتی [۱۹] ارتباطی بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد شرکت ها نیافتند.

ضمناً لازم بذکر است که با توجه به اهمیت موضوع، سازمان حسابرسی کشور بند های مربوط به معاملات با اشخاص وابسته در یادداشت های توضیحی صورتهای مالی را در سال ۱۳۹۴ تغییراتی اساسی داده تا به شفاف سازی این موضوع بیشتر پرداخته شود.

نتیجه پژوهش

نتایج بدست آمده در این پژوهش نشان می دهد معاملات با اشخاص وابسته دارای ارتباط منفی و معناداری با عملکرد مالی شرکت ها (با هر دو شاخص بازده دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام) می باشد. بیشتر اینکه در بررسی های انجام شده مشخص شد که این ارتباط برای بازده حقوق صاحبان سهام قوی تر است. در جدول شماره (۹) خلاصه نتایج به دست آمده ارائه شده است:

جدول شماره (۹) : خلاصه یافته های پژوهش

فرضیه	شرح فرضیه	عملکرد مالی	نتیجه
اصلی	بین معامله با اشخاص وابسته و عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد	بازده دارایی ها	در سطح خطای ۵ درصد تایید می شود
		بازده حقوق صاحبان سهام	در سطح خطای ۵ درصد تایید می شود

پیشنهاد های کاربردی

نتایج تحقیق حاضر برای سرمایه گذاران، تحلیل گران، اعتبار دهندگان و تمام افراد و سازمان هایی که به نوعی با فعالیت سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار درگیر هستند مفید می باشد. بنابراین پیشنهادات زیر ارائه می شود:

- فرصت طلبانه بودن معاملات با اشخاص وابسته یکی از چالش های راهبری شرکتی در برخی از کشورها است. بر این اساس به مقام های بورس پیشنهاد می شود نسبت به تدوین مقررات و الزامات قانونی فراگیرتر برای اجرایی کردن هرچه بیشتر اصول و استانداردهای مرتبط با شناسایی روابط اشخاص وابسته در مورد شرکت های فعال در بورس بپردازند.
- به اعتبار دهندگان و تامین کنندگان مالی شرکت ها پیشنهاد می شود در بررسی و اعطای تسهیلات به شرکت ها متغیرهایی همانند معاملات با اشخاص وابسته را مدنظر قرار دهند. چراکه این متغیر می تواند بر سودآوری آتی شرکت ها اثرگذار باشد.

پیشنهاد های برای پژوهش های آتی

اما برای انجام برخی تحقیقات همسو با موضوع حاضر و هم چنین توسعه آن، پیشنهادهایی به شرح ذیل برای انجام تحقیقات بعدی ارائه می شود:

- یکی از مهمترین شاخص های نظارتی شرکتها ترکیب مدیران و کمیته های حسابرسی می باشند. بنابراین، پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی نقش استقلال هیأت مدیره و کمیته های حسابرسی به عنوان سازوکارهای نظارتی بر ارتباط بین معاملات اشخاص وابسته و عملکرد شرکت ها بررسی شود.
- پیشنهاد می شود پژوهش حاضر به تفکیک در گروه های مختلف انجام پذیرد. از جمله این گروه ها شرکت هایی با اندازه متوسط و کوچک، شرکت هایی با رقابت صنعتی بالا، شرکت هایی با مدیریت سود بالا و شرکت هایی با عدم تقارن اطلاعاتی مورد بررسی قرار گیرد.

فهرست منابع

۱. اسماعیل زاده مقری، علی، علیجان زاده قرا، صدیقه، هادیان، سید امین. (۱۳۹۵). "تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی". **پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی**، سال ۸، شماره ۳۱، صص ۵۷-۷۲.
۲. حسینی، علی، اثنی عشری، حمیده، لک، الهام. (۱۳۹۵). "رابطه ساختار مالکیت پیچیده شرکت های تابعه با معاملات اشخاص وابسته". **مجله پژوهش های تجربی حسابداری**، سال ششم، شماره ۲۱، صص ۴۱-۶۲.
۳. دارابی، رویا، داوودخانی، محمود، (۱۳۹۴). "تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت". **پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی**، سال ۷، شماره ۲۸، صص ۱۳۱-۱۵۲.
۴. دوانی، غلامحسین. (۱۳۸۵). "کالبد شکافی رسوایی های مالی در بازار جهانی سرمایه". **نشریه حسابداری**، شماره ۱۷۳.
۵. زلفی، حسن، بیات، مرتضی، میرحسینی، ایرج، لاله مازین، مریم. (۱۳۹۷). "بررسی تأثیر ارتباطات دولتی بر ارزش شرکت". **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۳۷.
۶. صادق زارعی، محبوبه، حیدرپور، فرزانه، حجازی، رضوان، (۱۳۹۱). "بررسی رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و عملکرد شرکت با تاکید بر متغیرهای حاکمیت شرکتی". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، واحد تهران مرکز.
۷. عباس زاده، محمدرضا، قناد، مصطفی، به سودی، افشین. (۱۳۹۶). "رقابت در بازار محصول، معاملات با اشخاص وابسته و بهای خدمات حسابرسی". **مجله بررسی های حسابداری و حسابرسی**، دوره ۲۴، شماره ۱، صص ۶۱-۸۰.
۸. فرقان دوست حقیقی، کامبیز، یوحنا، للی. (۱۳۷۱). "مسئولیت حسابرسان در زمینه شناسایی روابط و معاملات با اشخاص وابسته". **مجله حسابداری**، شماره ۸۵ و ۸۶، صص ۹۴-۹۶.

۹. فرقان دوست حقیقی، کامبیز، للی یوحنا. (۱۳۷۲). "استانداردهای بین المللی حسابداری افشای معاملات اشخاص وابسته". فصلنامه علمی و پژوهشی بررسی های حسابداری، سال اول، شماره سوم، ص ۹۳-۱۰۱.

۱۰. فرقان دوست حقیقی، کامبیز. (۱۳۸۱). "هشدار برای شرکت ها". مجله حسابرس، شماره ۱۸.

۱۱. فرقان دوست حقیقی، کامبیز، اسفندیار، فرهاد. (۱۳۹۷). "اهمیت شناخت پایگاه های اطلاعاتی غیر متمرکز و محیط پردازش گرید در حسابرسی مستقل". فصلنامه دانش و پژوهش حسابداری، شماره ۴۲.

۱۲. کامیابی، یحیی، بوژمهرانی، احسان، نادری پلنگی، فاضل. (۱۳۹۳). "خطای پیش بینی سود، معاملات با اشخاص وابسته و نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره". فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۱، شماره ۴۳، صص ۱۳۵-۱۵۱.

۱۳. مهدوی پور، علی، موسوی شیری، محمود، کریمی ربایی، علیرضا. (۱۳۸۹). "عوامل موثر بر افشای اطلاعات مالی از طریق اینترنت در وبسایت شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار". تحقیقات حسابداری و حسابرسی، انجمن حسابداری ایران، شماره ۵.

14. Ahsan Habib, Abdul Haris Muhammadi, Haiyan Jiang. (2017). "Political connections and Related Party Transactions: Evidence from Indonesia". **The Internal Journal of Accounting**. 52 (2017), 45-63.

15. Beaver W.H, Stefano Cascino, Maria Correia, Maureen F. McNichols, (2016). "Bankruptcy in Groups". **Stanford Graduate School of Business**.

16. Chen, X., Arnoldi, J., Chaohong, Na. (2015). "Governance Structure and Related Party Loan Guarantees". **Yunnan University of Finance and Economics, Shanghai Jiao Tong University (SJTU) - Antai College of Economics and Management**.

17. Corlaci, Alexandra, Tiron Tudor, Adriana (2011). "Related Party Transactions – Overview". **Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica**, 13(2), 2011

- 18.Nekhili, M., Moêz, C. (2011). “Related party Transactions and Firm's Market Value: The French”. **Case University of Jendouba**, Jendouba, Tunisia.
- 19.Pozzoli, M., Venuti, M., (2014). “Related Party Transactions and Financial Performance: Is There a Correlation, Empirical Evidence from Italian Listed Companies”. **Open Journal of Accounting**, 3, 28-37.
- 20.Yogesh Chauhan , Rajya Lakshmi , Dipanjan Kumar Dey , (2016) “Corporate governance practices, self-dealing, and firm performance : Evidence from India”. **Journal of Contemporary Accounting & Economics** . Volum 12, Issue 3, Dec 2016, 247-289.

تهران، میرداماد، نرسیده به میدان محسنی، خیابان حساری، نیش کوچه دهم پلاک ۳۴

کد پستی: ۱۵۴۷۷۳۳۹۱۱

تلفن: ۲۲۲۲۷۲۲۱

فکس: ۲۲۹۰۷۶۷۲

وبسایت

www.iaaaar.com

ایمیل

iranianiaa@yahoo.com

Investigate for Relationship Between the Related Party Transactions and Financial Performance of the Companies Listed in Tehran Stock Exchange

Kambiz Forqandoost Haqiqi (PhD)

Assistant Professor of Accounting, Islamic Azad University Of Central Tehran Branch, Tehran, Iran

Zahra Amirhosseini (PhD)

Assistant Professor of Accounting, Islamic Azad University, Shahr-e-Qods Branch, Iran

Vahid Mehrazar¹©

Master of Accounting, Islamic Azad University, Shahr-e-Qods Branch, Iran

(Received: 22 April 2019; Accepted: 11 September 2019)

Considering importance and position of the related party transactions in financial and accounting subject and direct & indirect impact of this Variable on many of financial Variable, in the present research, 107 Companies during 2011 to 2016 (totally using 642 years-Company) were selected and analyzed through systematic removal sampling method. The present study is applied type in View of data collection method. The independent Variable in the present study is the related party transactions and the dependent Variable is the Financial Performance. To review Financial Performance of companies, two indicators of Return on assets and Return on Equity were used. Moreover, the Variable of Volume of transactions, financial Leverage, size of Company and key share holders were Considered as control Variable. To verify research hypotheses, multivariable regression models were used and analyzed using Eviews 8 tools. The results obtained in this research indicate the related party transactions has a negative and significant relation with Financial Performance of Companies (both indicators of Return on assets and Return on Equity). More importantly, it was found that the relation is stronger for Return on Equity.

Keywords: Related party transactions, Financial variables, Financial Performance, Return on Assets, Return on Equity.

¹ vahidmehrizar@yahoo.com © (Corresponding Author)